

INSTITUUT VOOR AMERIKANISTIEK vzw. TIJDSCHRIFT

Driemaandelijks tijdschrift
Afgiftekantoor 2600 Berchem 1
P4A 8008

2010 - Nr. 3
Juli-Augustus-September
<http://www.amerikanistiek.org>

INHOUD

* * *

Begin van het einde.
Deel 4
Spaans bestuur op
Hispaniola
1498 - ca 1524
Raymond Paeshuys
Blz. 2-28

* * *

Taino-hanger (hurkende zemifiguur),
Dominicaanse Republiek of Puerto Rico
(11de - begin 16de eeuw; been)
Privé collectie, foto R.P.

Secretariaat: Johan Daelman

Verantw. uitgever: Johan Daelman. Schoolstraat 3, 2340 Beerse, Belgium. Tel.:014/61.15.67
jdaelman@hotmail.com

BEGIN VAN HET EINDE

RAYMOND PAESHUYS

SAMENVATTING

In verschillende afleveringen van het ‘Tijdschrift van het Instituut voor Amerikanistiek’ wordt getracht het contact tussen de Europese conquistadores/kolonisten en de Indianen van de Antillen te belichten.

In deel 1 (2006, 1) wordt een algemeen beeld geschetst van het verloop van deze contacten op enkele eilanden, terwijl de delen 2 (2007, 3), 3 (2007, 4) en 4 (2010, 3) meer bepaald focussen op de contactperiode op Hispaniola (einde 15e - begin 16e eeuw).

Deel 4 eindigt met de bronnenopgave van de delen 2 tot en met 4.

RÉSUMÉ

Dans divers numéros de la revue ‘Tijdschrift voor Amerikanistiek’ nous avons tenté de décrire les contacts entre les conquistadores/ colonisateurs et les Indiens des Antilles.

La première partie (2006, 1) présente un aperçu général du parcours de ces contacts sur quelques îles. Les parties 2 (2007, 3), 3 (2007, 4) et 4 (2010, 3) traitent principalement de la période des contacts dans l’île Hispaniola (fin 15e – début 16e siècle).

La 4ième partie contient la liste des ouvrages consultés pour les parties 2 à 4.

RESUMEN

En los artículos ya publicados en la revista ‘Tijdschrift’ del Instituto Americanista, así como en el presente número, el autor trata sobre el contacto entre los conquistadores o colonizadores europeos y los indígenas de Las Antillas.

En la primera parte (Deel I, 2006 no. 1) se ilustra en términos generales, el transcurso de dichos contactos en algunas de las islas, mientras que en la segunda, tercera

y cuarta partes (Deel 2, 2007 no. 3; Deel 3, 2007 no.4; Deel 4, 2010 no. 3), el autor enfoca específicamente el período de contacto en la isla La Española a finales del siglo XV y principios del siglo XVI.

En el presente número, se mencionan las fuentes bibliográficas de los capítulos anteriores (capítulos 2, 3 y 4).

ABSTRACT

In the last volumes of the magazine ‘Tijdschrift’ of the Institute for Americanists, as well as in the present volume, the author deals about the contact between the European conquerors/colonists and the Indians of the West Indies (Antilles).

The first part (Deel I, 2006 no. 1) illustrates in general terms the course of such contacts in some of the islands, while in the second, third and fourth chapters (Deel 2, 2007 no. 3; Deel 3, 2007 no.4; Deel 4, 2010 no. 3), he focuses on the contact period at the end of the 15th and the beginning of the 16th centuries in La Española.

In this last chapter the author mentions the bibliography of the second, third and fourth chapters.

ZUSAMMENFASSUNG

In verschiedenen Nummern der Zeitschrift des Instituut voor Amerikanistiek wird versucht den Kontakt zwischen den europäischen Eroberern/ Siedlern und den Indianern auf den Antillen zu untersuchen.

In Teil 1 (2006, 1) wird ein allgemeines Bild des Verlaufs dieser Kontakte auf einigen Inseln beleuchtet, während die Teile 2 (2007, 3), 3 (2007, 4) und 4 (2010, 3) sich mit der Kontaktperiode auf Hispaniola (Ende 15. – 16. Jahrhundert) befassen. Am Ende von Teil 4 befindet sich die Quellenangabe für die Teile 2 bis 4.

BEGIN VAN HET EINDE.

SPAANS BESTUUR OP
HISPANIOLA 1498 - Ca 1524

DEEL 4.

RAYMOND PAESHUYS *

* Raymond Paeshuys is mede-
stichter, ondervoorzitter en
bibliothecaris van onze
vereniging.

REPARTIMIENTO

Toen Christoffel Columbus in de zomer van 1498 terugkeerde op Hispaniola, trachtte hij de nog immer opstandige Francisco Roldán* gunstig te stemmen door hem de toestemming te geven Indianen te onderwerpen in het cacicazgo Xaragua en deze onder zijn aanhangers te verdelen als gedwongen werkkrachten op de goudvelden.

Hiermee legt Columbus de basis van het 'repartimiento'-systeem in Amerika'. In dit systeem wordt een gebied in kavels opgedeeld en kan een kolonist, zonder enige verplichting tegenover de autoriteiten, ten eeuwigden dage een grote kavel toegewezen krijgen. Hierbij horen ook de diensten van de Indianen die in het gebied leven.

De Spanjaarden zochten goede terreinen op en noemden die de hunne en de Indianen werden dan voor die kolonisten een natuurlijke hulpbron. Ofwel moesten deze Indianen het land van de nieuwe eigenaar bewerken ofwel werden ze verhuurd of verkocht als 'werkbrigades', zoals H.Koning hen noemt.

De inheemse leiders stemden in met deze regeling (hadden zij een andere keuze?) in ruil voor de belofte van Columbus dat hij de opgelegde driemaandelijke goudbelasting* zou herroepen.

Columbus geeft nergens toe dat het repartimiento-systeem werd ingevoerd om de rebellie te beëindigen. Sommige verdedigers van Chr. Columbus hebben aangevoerd dat hij het repartimiento-systeem heeft gecreëerd om de Indianen te beschermen, maar eigenlijk legde hij hiermee de basis van de slavernij in Amerika.

(H. Koning.1992: 78, 88/ K. Anderson- Córdova. 1990: 68- 76; gecit. in: I. Rouse. 1992: 153/ J. Scafetta. Z.j.: 3- 4/ Chr. Duverger. 1992: 130/ D. Lévine. 1992: 44/ J. Everaert. 1991: 59/ P. Bakewell. 1998: 83-4).

Het repartimiento-systeem verbeterde het lot van de Indianen niet, wel integendeel. De Spaanse kroon veranderde in 1503 de toestand met de invoering van het 'encomienda-systeem' (zie verder).

FRANCISCO DE BOBADILLA, VERTEGENWOORDIGER VAN SPANJE VAN 1499 TOT 1502

Het Spaanse vorstenpaar krijgt stilaan genoeg van de slechte berichten van overzee, van de eigenzinnige (naar zelfstandigheid strevende?) houding van Christoffel Columbus en de Columbus-clan en het zendt een soort commissaris/hoofdrechter, Francisco de Bobadilla*, naar Hispaniola om Chr. Columbus te controleren*. de Bobadilla wordt dus niet gezonden in de functie van gouverneur (P.Bakewell.1998: 64,72).

Het eigenmachtig Indianen verschepen naar Spanje en ze verkopen als slaven in Sevilla is misschien één van de belangrijkste redenen waarom Columbus vervangen werd. Hij schreef in een brief: "Laten we in de naam van de Heilige Drievuldigheid doorgaan met het verschepen van alle verkoopbare slaven" (H.Koning. 1992: 75). Hadden de Spaanse vorsten de slavenhandel in eigen handen willen houden? Het was voornamelijk koningin Isabella die te keer ging tegen Chr. Columbus omdat haar vazallen (de Indianen) als slaven werden weggegeven. Na haar dood (1504) is koning Ferdinand

minder vies om Indianen als slaven te laten werken voor de Spaanse kolonisten.

Of vreesden de Spaanse koningen de te grote macht van de Columbus-clan? Vreesden zij een herhaling van wat er gebeurd was vanaf de 13e eeuw tijdens de reconquista in Spanje waar de nieuwe 'grandes', de overwinnaars op de Moren, ten koste van de koninklijke macht hun onafhankelijkheid tegenover de kroon trachtten af te dwingen? (M. Barry. 1992: 23- 24)

In 1499 wordt dus Fr. de Bobadilla benoemd maar pas op 24 augustus 1500 komt hij in Santo Domingo toe. Hij overhoort de beschuldigingen betreffende het wanbeheer van Chr. Columbus en diens broers. Hij ziet langs de oevers van de Rio Ozama aan zeven galgen dode Spanjaarden bengelen en verneemt dat er nog andere opknoppingen gepland zijn (H. Thomas.2004: 220). de Bobadilla neemt prompt het bestuur over en laat Diego Colon gevangen nemen. Bij zijn terugkeer uit La Vega Real laat hij Christoffel eveneens opsluiten; eenzelfde lot wacht Bartholomeo. Hij besluit hen geboeid naar Spanje terug te sturen en hen daar voor het gerecht te brengen.

Eén van de klachten betreffende Chr. Columbus was, dat hij stelselmatig het dopen van Indianen verbood. De doop zou namelijk de lucratieve slavenhandel die Columbus dreef onmogelijk maken. Christenen mochten niet door andere Christenen als slaven verkocht worden.

Afb. 1. Francisco de Bobadilla laat Christoffel Columbus in de boeien slaan.

Naar: B. Lossing 'Harper's encyclopedia of United States History' (New York. 1912)

Het Spaanse vorstenpaar oordeelt dat Christoffel Columbus onderkoning en admiraal blijft, maar dat een nieuwe gouverneur voor Hispaniola moet benoemd worden (C. Varela. La caída de Cristóbal Colón; el juicio de Bobadilla. Madrid. 2006 [internet samenvatting]/ Brinkbäumer, K. & Cl. Höges. 2005: 213/ W.F. Keegan.2007: 49/ H.Thomas. 2004: 220/ Vier reizen van Columbus, De. 1991: 195-197) .

Initieel kreeg de Bobadilla uit Madrid als instructie mee de opbrengsten van de goudproductie te vermeerderen en tevens de Indianen te bevrijden. Deze twee opdrachten vindt hij onverenigbaar en hij besluit het repartimiento-systeem te behouden doch niet uit te breiden. Hij geeft iedereen de toestemming om altijd en overal goud te zoeken en tracht de productiviteit te vermeerderen door een groter

aandeel van de winst uit te keren (door tijdelijke afschaffing van mijntaksen) aan die Spanjaarden waarvan repartimiento-Indianen op de goudvelden werkten.

Afb. 2. Nicolás de Ovando

NICOLÁS DE OVANDO, GOUVERNEUR VAN 1502 TOT 1509

Op zijn beurt wordt F. de Bobadilla, die ongeschikt wordt beschouwd, teruggeroepen en vervangen door Nicolás de Ovando*. Vooral het tijdelijk afschaffen van de mijntaksen, in een poging om de goudproductie te stimuleren, ergerde het vorstenpaar (P. Bakewell. 1998: 76).

de Ovando krijgt de functie van Gouverneur/ Opperste Rechter. Sommige bronnen dateren deze benoeming reeds op 3 september 1501. De gouverneur aanvaardde die functie aanvankelijk slechts voor 2 jaar, maar bleef uiteindelijk een kleine 7 jaar in functie. Op 13 februari 1502 verlaat hij, met een vloot van 32 schepen, de haven van Sanlúcar de Barrameda (Spanje). Deze vloot omvat een 2.500 personen, waaronder soldaten en priesters maar nu ook kolonisten met hun families. Onder deze kolonisten bevond zich Bartolomé de las Casas en Francisco Pizarro (H.Thomas. 2004: 236). De vloot arriveerde in Santo Domingo op 15 april 1502 en de Ovando neemt onmiddellijk zijn functie als gouverneur op.

Een van zijn eerste daden is Chr. Columbus en diens vloot een schuilplaats te weigeren voor een in aantocht zijnde orkaan. Orkaan die later niet de schepen van Columbus zal vernielen maar wel de Spaanse vloot op terugtocht naar Spanje. Op één van de vergane schepen (juni 1502) bevonden zich Francisco de Bobadilla, Francisco Roldan met een aantal van zijn volgelingen en mogelijk ook de gevangen cacique Guarionex (H.Thomas 2004: 242). Deze storm verwoest tevens vrijwel geheel Santo Domingo. De stad zal heropgebouwd worden op de andere, de westelijke, oever van de Rio Ozama.

Voor zijn vertrek kreeg de Ovando een soort 15 punten-opdracht mee, ondertekend door de koning en de koningin en gedateerd 'Granada 16 september 1501'.

Hieronder volgen, vrij vertaald, enkele van deze punten.

Het eerste punt luidt: "U moet ijverig werken met betrekking tot de dienstbaarheid aan God en waarborgen dat de goddelijke diensten worden uitgevoerd met respect, orde en eerbied."

Vervolgens: "Het is onze wil dat de Indianen worden bekeerd tot ons Heilig Katholiek Geloof en hun zielen gered worden..."

"U moet waarborgen dat de Indianen goed behandeld worden..."

"Daar we hebben vernomen dat sommige Christenen, vooral op Hispaniola, van de Indianen en tegen hun wil vrouwen en andere zaken hebben ontnomen, zult U orders geven van zodra U aankomt, dat alles wat de Indianen tegen hun wil ontnomen werd, zal teruggegeven worden...en indien Spanjaarden wensen een Indiaanse vrouw te huwen, die huwelijken zullen gehonoreerd worden indien deze door beide partijen uit vrije wil en niet onder druk gesloten werden"

“Omdat het onze wil is dat de Indianen schatting en schulden betalen die zij ons verschuldigd zijn als onderdanen van ons Koninkrijk en onze Heerschappij...moet U spreken met de caciques en principales en met welke Indiaan ook die U noodzakelijk acht, om met hen te onderhandelen over de schatting die elk jaar moet betaald worden” Verder wordt de Ovando gemaand de Indianen te betalen voor geleverd werk en steden op te richten, maar: “Dat niemand buiten deze steden mag wonen”. Dat niemand brazielbomen* mag kappen, dat de ontginning van goud onder toezicht moet gebeuren, dat geen vreemden zich mogen vestigen in “Ons Koninkrijk”, dat geen offensieve of defensieve wapens mogen gegeven of verkocht worden aan de Indianen en dit om de vrede, vriendschap en harmonie te bewaren. (Naar: Colección de documentos de Indias. [internet informatie: National Humanities Center. 2006. URL: www.nhc.rtp.nc.us/pds.pds.htm of nationalhumanitiescenter.org/pds/amerbegin/]).

Het doel van de Ovando was de Spaanse bezittingen economisch te ontwikkelen en de invloed van Spanje in de regio uit te breiden. Zo zond hij Andrés Morales erop uit om Hispaniola volledig te verkennen. Het was dan ook Morales die de eerste volledige kaart van het eiland tekende. Sebastián de Ocampo moest in 1508 de kusten van Cuba verkennen en uitmaken of het hier een eiland betrof of een deel van een continent was. Na een negental maanden kwam de Ocampo terug met de informatie dat Cuba wel degelijk een eiland was (voor Cuba zie: deel I: 6- 7). Eveneens in 1508 werd Juan Ponce de León naar Puerto Rico (toen San Juan genoemd) gezonden met de verovering van dit eiland tot doel (voor Puerto Rico zie: deel I: 9-10, 24).

de Ovando moedigde het houden van vee en de teelt van suikerriet* aan in de hoop Hispaniola te bevrijden van overdreven afhankelijkheid aan de goudwinning. Het zou tevens de kolonisten binden aan het land (J.H. Elliot. 1986: 166- 169/ P. Bakewell. 1998: 77).

Hoewel het zijn streven was een samenleving te creëren waarin Indiaanse en Spaanse gemeenschappen co-existeerden (wel te verstaan onder de strikte supervisie van een door de koning aangestelde gouverneur), was het bestuur van de Ovando ten opzichte van de Indianen één van enorme wreedheid. Hij was het die de Lucayo-Taino uit de Bahama's als slaven naar Hispaniola liet overbrengen, met de ontvolking van de Bahama's tot gevolg. Hij voerde tevens de eerste Afrikaanse slaven in (zie: deel III: 11). Dit waren neger-slaven van Afrikaanse origine doch in Spanje geboren. Met de moord op cacica Anacaona zal hij Xaragua onderwerpen en met zijn overwinning in de 2e Higüey-oorlog is de onderdrukking van de Indianen op Hispaniola quasi volledig.

Wel stichtte hij, of beval hij verschillende steden te stichten waaronder Compostela de Azua (nu Azua de Compostela), Santa María de la Verdadera Paz, Bayajá (nu Fort Liberté in Haiti), Salvatierra de la Sabana (nu Les Cayes in Haiti), Salvaleón de Higüey, Cotui, Puerto Plata, Santa Cruz de Hicayagua (nu Santa Cruz del Seibo) (naar F. Franco Pichardo. Historia del pueblo Dominicano.

Santo Domingo, Soc. Ed. Dominicana, 2002 [internet informatie]). Toch dient opgemerkt te worden dat alle steden, behalve deze nabij de goudvelden, gesitueerd zijn midden of nabij Indiaanse bevolkingscentra, dus uitgelezen plaatsen om arbeidskrachten te rekruteren. De inwoners van deze steden kregen Indianen toegewezen en leenden deze dan uit aan goudzoekers die hen meenamen naar de mijnen/goudvelden (I.Rouse.1992:157). Hierbij volgt de Ovando strikt de orders van het Spaanse vorstenpaar. In 1508 zijn er reeds 15 steden/nederzettingen (villas) over het eiland verspreid (P. Bakewell. 1998: 73)

ENCOMIENDA

Nicolás de Ovando was het ook die, op bevel van de Spaanse vorsten, het ondoeltreffende repartimiento-systeem verving door een encomienda-systeem (1503).

Het land werd nu beschouwd als eigendom van de kroon en zijn bewoners waren hiervan pachters, onderdanen van de kroon. Door het encomienda-systeem kon dan een volledig dorp of streek door de Spaanse vorsten (bij monde van de gouverneur) toegewezen worden aan een encomendero. De Indiaanse bevolking werd arbeider voor deze encomendero, ze waren niet zijn bezit en konden noch gekocht, verkocht of uitgeleend worden. De Indianen konden evenmin gedwongen worden te verhuizen en bleven zelfs onder leiding van hun eigen hoofden, die dan een soort van opzichters werden. De kroon kon het gebied ook terugvorderen .

Als vertegenwoordiger van de kroon moest de gouverneur toezien op de goede gang van zaken bij deze encomienda-verdeling. De encomenderos hadden geen erfrecht, na twee generaties (later drie) en de dood van de encomendero, kwam het land terug aan de kroon. De Indianen werkten 6 tot 8 maanden voor de encomendero en keerden dan naar hun dorp terug om er hun velden en gewassen te verzorgen. De encomendero stond in voor hun bescherming (!) en moest hen tot het christendom bekeren. De Indianen konden, in theorie althans, hun eigen taal en cultuur (behalve hun godsdienst) behouden. Het zware en vele werk, voedselgebrek en ongezonde leefcondities waren alles behalve bevorderlijk voor het welzijn van de Taino (zie ook: deel I: 23).

We kunnen ons niet van de gedachte ontdoen dat de houding van de Spaanse vorsten ten opzichte van de Indianen inconsequent was. In maart 1503 namelijk, gelasten de monarchen de Ovando dat hij erop moest toezien dat de Indianen zorgden voor een maximale goudwinning, maar dat zij in de mijnen moesten werken uit vrije wil, dat ze goed betaald en goed behandeld moesten worden. In december van het zelfde jaar is de toon echter veel scherper en moet de Ovando overgaan tot veel hardere maatregelen. Hij moet nu de Indianen dwingen te werken voor de kolonisten in de woningbouw, de landbouw en de goudontginning. Hij moet ze wel dwingen “als vrije mensen, dewelke zij zijn”.

Dus de primitieve verdeling van Indianen (repartimiento), begonnen onder Chr. Columbus, werd het toevertrouwen van inheemse werkkrachten aan de kolonisten (encomienda). In realiteit veranderde

er niets in hun behandeling. Zelfs de benaming ‘repartimiento’ bleef gebruikelijk. Vandaar dat vele bronnen de twee systemen verkeerdelijk als synoniem of door elkaar gebruiken (T.J. Yeager. 1995: 843- 844/ P. Bakewell. 1998: 80/ J. Sánchez. 1991: 175-176/ T. Lemaire. 1986: 59- 60/ M. Barry. 1992: 24/ J. Everaert. 1991: 59/ F. Fernández-Armesto. 2000 : 89- 92).

De opzet van Nicolás de Ovando mislukte, mede door de bijna totale ondergang van de inheemse bevolking. De door hem gezochte stabiliteit bleek onmogelijk te bereiken en de pogingen om dit met autocratische middelen op te leggen wekte sterke vijandigheid op. Lokale dissidenten waren bij machte invloedrijke personen aan het hof te mobiliseren en in 1509 zijn afzetting als gouverneur te bewerkstelligen (J.H. Elliot. 1986: 169).

In dat jaar keert de Ovando terug naar Spanje waar hij tot ‘Comendador Mayor’ van de Orde van Alcantara wordt benoemd. Tijdens een bijeenkomst van deze orde in Sevilla overlijdt hij op 29 mei 1511* (U.Lamb. Frey Nicolás de Ovando. Madrid, 1956 [internet informatie]).

AUDIENCIA

Na de terugkeer van de Ovando in Spanje wordt hij in Hispaniola als gouverneur opgevolgd door Diego Colon, zoon van (zie: deel III: 17). Diego krijgt wel de titel van gouverneur maar niet die van vicekoning. Dat hij deze belangrijke taak toegewezen krijgt is mede te danken aan het krachtdadige regime van de Ovando, die ondanks alles Hispaniola onder strenge staatscontrole wist te brengen. Koning Ferdinand kon met weinig politiek en economisch risico een lid van de Columbus-clan terug het gouverneurschap geven. Wat zeker Diego heeft geholpen bij de stap opwaarts was zijn huwelijk met Maria de Toledo y Rojas, de nicht van de 2de hertog van Alva. Toen Diego in 1509 met zijn echtgenote op Hispaniola arriveerden, was zij de eerste edelvrouw die in Amerika toekwam.

Diego Colon maakte grote sier met zijn pseudo-koninklijke hofhouding, dit was wel ter compensatie van een gemis aan autoriteit. Als gevolg van zijn in het oog springende excessen (uitdelen van privileges en toewijzingen van encomienda’s zonder de koning hierin te kennen) richt de Spaanse kroon in 1511 de “Audiencia” (gerechtshof) op en wordt Diego Colon in 1515 naar Spanje teruggeroepen. (P. Bakewell. 1998: 80- 81)

In het begin was deze Audiencia een eenvoudige rechtbank, samengesteld uit 3 rechters en waarvan de jurisdictie zich uitstreckte over heel het Spaanse gebied in de ‘Indiën’. De invloed groeide en de rechtbank werd in 1524 aangeduid als ‘Koninklijke Audiencia van Santo Domingo’ met jurisdictie in de Antillen, de Atlantische kust van Centraal-Amerika en Mexico en de noordelijke kust van Zuid-Amerika.

Afb. 3. Mishandeling van een Mexicaanse Indiaan door een encomendero. Naar: Codex Kingsborough. 16^e eeuw (Geschiedenis van Tepetzotoc).

WETTEN VAN BURGOS

Als gevolg van een sermoen, een ware donderpreek tegen de encomenderos, door de Dominicaan Antonio de Montesinos vond in 1512 een bijeenkomst plaats van de 'Commissie van Burgos' (Junta de Burgos). Commissie die zich uitdrukkelijk moest bezighouden met de vraag over de rechtmatigheid van de tewerkstelling van Indianen door de encomenderos.

Op 27 december 1512 resulteerde dit in de 'Wetten van Burgos'. De Indianen, als vazallen van koning Ferdinand, mogen door hem aan het werk gezet worden op voorwaarde dat hiermee hun evangelisatie niet in het gedrang komt en dat het werk ten voordele was van het algemeen belang en dat der Indianen.

Indianen moesten, met zachte hand, gedwongen worden zich te vestigen nabij hun encomendero (de vroegere woningen moesten verbrand worden). De encomenderos werden tevens verplicht kerken te bouwen in elke nieuwe nederzetting.

Bisschoppen moesten de nodige priesters voorzien voor de kerkdiensten, de biecht en het doopsel.

Enkele punten in het voordeel van de Indianen werden uitgestippeld. Zo mocht een vrouw, meer dan 4 maanden zwanger en 3 jaren na een bevalling, geen werk doen in de goudwinning of in de maniok-aanplantingen maar moest zij lichtere taken vervullen in het huishouden van de encomendero.

Encomenderos moesten hun arbeiders van voedsel voorzien tijdens de werkperiode, hen voorzien van hangmatten, hen betalen om kleding te kopen, erop toezien dat de huwelijken monogaam bleven en dat de zonen van de caciques een opleiding van vier jaar kregen bij lokale Franciscanen. Wel werd het de Indianen verboden te dansen (dit zou hun doen terugkeren naar de oude ceremoniën en religie), hun lichamen te beschilderen en dronken te worden.

In elk nieuw dorp werden twee inspecteurs aangesteld die moesten toezien dat de wetten werden nageleefd.

Amendementen van 28 juli 1513 voorzagen verdere bescherming van Indiaanse kinderen en drongen erop aan dat de Indianen kleren zouden dragen. (S.Zavala. 1973: 22; in P. Bakewell.1998: 83- 84/ H. Thomas. 2004: 342)

RAAD VAN DE INDIËN

Opgericht door Karel V in 1524 is de 'Raad van de Indiën' de voornaamste macht bij het dirigeren van de koloniale zaken.

De raad oefende een bijna absolute macht uit in het vervaardigen van wetten, op de controle van financiën en handel en had toezicht op de kerk en het leger.

Een belangrijk onderdeel is de 'Casa de Contratación' (Huis van de handel). Reeds georganiseerd in 1503, oefent het controle uit over de handel. Gedurende het grootste deel van de koloniale periode vond de overzeese handel plaats bij middel van jaarlijkse konvooien tussen de monopolie havens. Dit zijn havens aan beide zijden van de

Atlantische Oceaan waartussen handel was toegestaan. Handel tussen de koloniën en andere landen dan Spanje was verboden.

Ook beperkte de kroon de handel tussen de koloniën onderling (P. Bakewell. 1998: 78).

Met de jaren werd Hispaniola meer en meer de springplank naar de andere veroverde of te veroveren gebieden van Amerika: Ponce de León naar Puerto Rico en Florida, Diego Velazquez de Cuéllar naar Cuba (1511), Cortés naar Mexico, Diego de Nicuesa verkende de Caribische kust van Honduras tot de Golf van Uraba, N.W. Colombia (1508- 1509), Pánfilo de Narváez naar Cuba (1511) en Florida-Apalachee baai (1528), Alonso de Pineda verkende de Golf van Mexico (1519), Juan de Esquivel naar Jamaica (1510).

Met de verovering van Mexico en Peru met hun grote rijkdom aan goud en zilver en de steeds meer en meer tegenvallende goudopbrengst uit Hispaniola en het uitsterven van het ‘Rode Goud’ –de Indiaanse werkkrachten- gaat het belang van Hispaniola verloren. Helaas is dit voor de Indianen te laat! (I. Rouse. 1992: 156- 157/ Dominican Republic. Z.j. [internet informatie URL www.kwabs.com/dominican_republic_history/])

Maar keren we nu terug naar 1500 en de geschiedenis van die autochtone bevolking van Hispaniola.

HET LOT VAN DE TAINO OP HISPANIOLA VANAF 1500

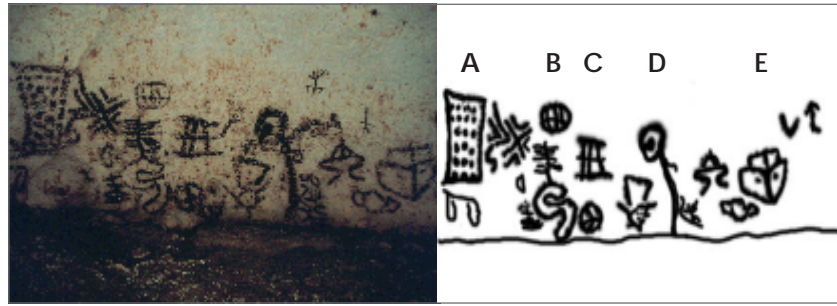
Na het gevangen nemen van de Mayobanex in 1500 (zie: deel III: 16-17) blijven er nog twee gebieden over met een pseudo-onafhankelijk statuut, namelijk Higüey in het oosten van Hispaniola, en Xaragua, grosso modo het huidige Haïti (zie: deel II: 15- 16).

Krt.1. Kaart van Hispaniola, met Xaragua, Higüey, Rio Neyba (Neyba) en het eiland Saona.

Hoewel onafhankelijk waren die cacicazgo's, en dit geldt zeker voor Higüey, verplicht cassave-broden en ander voedsel te leveren aan de Spaanse nederzettingen. Het eiland Saona, een onderdeel van Higüey, was trouwens de nummer één in de productie van cassave-broden voor de stad Santo Domingo.

Deze schatplicht en bevoorrading van de Spaanse nederzettingen is treffend weergegeven in een rotstekening in de José Maria Cueva (Parque Nacional del Este, La Altagracia Provincie, Dominicaanse Rep.).

We 'lezen' de tekening van links naar rechts: (A) de rechthoekige rasp waarop de yuca (maniok) knollen (B) tot pulp worden geschraapt. Vervolgens zien we het rooster (C) waarop het deeg tot broden wordt gebakken. (D) beeldt ofwel een cacique uit die toezicht houdt, ofwel een guayiga*-plant. Uiteindelijk is de sloep getekend (E) die de broden en andere afgedwongen heffingen naar de Spaanse kampen moet brengen.

Deze rotstekening wordt gedateerd begin 16^e eeuw (A. López Belando. Z.j.: 1- 3 ; Id. 2009: 103- 105).

HIGÜEY

Afb. 5. Cacique Cayacoa

Higüey*, soms aangeduid als Caiçmu, letterlijk 'neus' of 'begin van het land', werd volgens de kroniekschrijver Pedro Martire d'Anghiera (gecit. in: J.R. Oliver. 2009: 191) geregeerd door machtige caciques waaronder Cayacoa* en na diens dood door zijn vrouw Inés de Cayacoa en cacique Cotubanamá.

Jabil Sued Badillo (2001b: 31) volgt de Las Casas (1977: 57) en vermeldt Iguanamá (Higuanamá, Yguanamá) als opperste cacica. Het blijkt de Las Casas echter niet duidelijk of Higüey geregeerd wordt door één cacique/cacica (een koningin volgens hem) of dat het hier eerder gaat om een confederatie van gelijke cacique/cacica. Uiteindelijk zal Cotubanamá de leiding nemen in de militaire operaties (J.R. Oliver. 2009: 193- 194).

Cotubanamá leefde in een kustdorp tegenover het eiland Saona, misschien nabij Boca de Yuma, misschien in de nu archeologische site El Atajadizo, of in één van de archeologische sites rond het La Romanagebied.

de Las Casas noteert dat hier de afmetingen van de nederzettingen variëren van enkele geïsoleerde huizen tot grote, dicht bevolkte, dorpen met honderden huizen. Eén der dorpen telde volgens hem een 2.000 inwoners die in 20 tot 50 gemeenschaphuizen leefden (C. Hofman, M.L Hoogland e.a. 2005: 4)

In ieder geval is de verstandhouding tussen de Spanjaarden en de Indianen redelijk goed te noemen, zeker sinds Miguel Diaz de Aux* en Francisco de Garay rijke goudvoorraden ontdekten in de Rio Haina (rivier die uitmondt op de zuidkust nabij het huidige Haina). Beide mannen onderhielden een goede vriendschappelijke relatie met cacique Cotubanamá.

EERSTE HIGÜEY-OORLOG. 1502- 1503

Een cacique van een lagere rang of een dorpshef van het eiland Saona had op een dag in april van 1502 toezicht op het inladen van de cassave-broden in kleine sloepen, die daarna dit voedsel naar een wachtende karveel overbrachten. Het moet enkele dagen voor de aankomst van Nicolás de Ovando en zijn vloot op Hispaniola geweest zijn (vóór 15 april 1502).

Deze cacique gaf zijn bevelen en gesticuleerde blijkbaar fel met een stok, staf of scepter. Caciques droegen altijd een sierlijk bewerkte staf (zeg maar ‘baton-de-commandement’) of een dolk van gepolijste steen als symbool van hun gezag bij zich.

Afb. 6. Taino- scepter
(steen, 39,9 cm.)
Museo arqueológico regional,
Altos de Chavón, Dominicaanse
Rep.

De Spaanse kapitein Salamanca kijkt op dit alles toe, terwijl hij zijn vechthond aan de lijn houdt. De hond geraakt opgewonden door de gebaren van de cacique met zijn staf. De kapitein houdt zijn hond met moeite in bedwang en zegt tot een metgezel: “Wat een spektakel indien ik de hond vrij zou laten”. Iemand hitst de hond verder op met een “pak hem”, hopelijk wel met de gedachte het dier in toom te kunnen houden. De hond rukt zich los, valt aan en bijt de cacique dood! de Las Casas geeft hiervan een zeer bloedige beschrijving (1929. II: 158).

Het nieuws van de dood van de cacique verspreidt zich vlug doorheen Higüey. Cacique Cotubanamá was razend en bewapent zijn krijgers (mogelijk op order van Iguanamá) en wacht een gunstige gelegenheid af om wraak te nemen.

Het nieuws van het ‘incident’ en de daarop volgende onrust bij de Indianen bereikt Santo Domingo, waar gehaaide kolonisten de ophanden zijnde oproer aangrijpen om Indianen gevangen te nemen en die als slaven voor de goudwinning te gebruiken.

Na de grote orkaanramp zendt de inmiddels geïnstalleerde gouverneur de Ovando een expeditie uit om een nederzetting te stichten te Puerto Plata*. Medio 1503 gaat deze expeditie voor anker bij het eiland Saona en acht opvarenden gaan aan wal. De Indianen zien hun kans

op wraak, wachten in een hinderlaag en doden deze Spanjaarden. De Ovando richt onmiddellijk een strafexpeditie in. Het leger van een 300 à 400 manschappen bestaat uit inwoners van de vier belangrijke nederzettingen van het eiland (Santiago, Concepción, Bonao en Santo Domingo) en de, nog gezonde, nieuw aangekomen kolonisten. Ook onderworpen Indianen moeten aan de zijde van hun meesters mee optrekken en vechten. De algemene leiding krijgt kapitein-generaal Juan de Esquivel*.

Ruiterij en betere wapens (kruisboog, primitieve vuurwapens, stalen zwaarden, lanssen en de niet te versmaden vechthonden) bezorgen de Spanjaarden een vlugge en verpletterende overwinning.

Dorpen werden geplunderd en verwoest en vele Indianen werden ter plekke gedood. Sommigen vluchtten in het struikgewas maar ook daar werden velen afgeslacht, verminkt of tot slaaf gemaakt. Een aantal zijn er toch in geslaagd de bergen in te vluchten. Het tot slaaf maken was hier, in de ogen van de Spanjaarden, een legitieme actie want die Indios waren de buit van een 'gerechtvaardigde' oorlog tegen opstandelingen.

Ook Saona, eens de voorraadschuur voor Santo Domingo, wordt verwoest en de bevolking uitgemoord. Het eiland blijft verlaten achter.

Na de overgave van de Indianen, eindigt de oorlog met een plechtigheid waarbij Juan de Esquivel en Cotubanamá ceremonieel hun namen wisselen. Deze ceremonie, *guaitiao**, was een belofte tussen personen voor een levenslange vriendschap.

Afb. 7. J. de Esquivel en Cacique Cotubanamá

De Indianen mochten naar hun verwoeste dorpen terugkeren maar moesten wel uitgestrekte yucavelden aanleggen en voor broden zorgen. Het gebied rond de huidige stad Higüey wordt het nieuwe bevoorradingscentrum. Het is duidelijk dat de Spanjaarden de oorlog zo vlug mogelijk wilden beëindigen om hun eigen bevoorrading niet in gevaar te brengen.

Het fort Salvaleón del Higüey wordt nabij Boca de Yuma gebouwd, met een beperkte bezetting (9 soldaten onder bevel van kapitein Martín de Villamán)

(J.R. Oliver. 2009: 194- 196/ Th. Southey. 2008: 100- 101 / S.Turner*. Z.j. : 1- 2)

Afb. 8. Cacique Behechio

ONDERWERPING VAN XARAGUA

Xaragua* (of Jaragua) met de voornaamste nederzetting nabij het huidige Port-au-Prince omvatte zuidwestelijk Hispaniola, mogelijk met uitzondering van het schiereiland Guacayarima. Een andere mogelijke ligging van de hoofdplaats is de monding van de Rivière de l'Artibonte. In geen van deze gebieden is archeologisch werk verricht (S.M. Wilson. 1990a: 122).

Ten tijde van de ontdekking was dit cacicazgo in handen van cacique Behechio (Bohechio)

Door zijn geïsoleerde ligging en de alliantie tussen Behechio en de machtige cacique Caonabo van Maguana genoot Xaragua een groot prestige en een sterke vorm van onafhankelijkheid. De alliantie tussen

beide cacicazgos was bezegeld door het huwelijk van cacica Anacaona*, de zus van Behechio, met Caonabo.

Na de gevangenneming van cacique Caonabo door de Spanjaarden (herfst 1494) valt Behechio met zijn krijgers Maguana binnen in het gebied van de Rio Neiba (Bahia de Neiba – Sierra de Neiba). De bedoeling was de positie van Xaragua aan de zuidoost grens te verstevigen (S.M. Wilson. 1990a: 116).

Toen Bartholomeo Colon in 1495 naar Xaragua trok om een schatting te eisen, beweerde Behechio dat er geen goud te rapen viel in zijn gebied. Colon eiste dan katoen, vezels en cassave-broden, een verplichte schatting die het cacicazgo jaren leverde. Tijdens deze ontmoeting met B. Colon bood cacica Anacaona hem 14 duho's* aan.

Wanneer Behechio sterft (tussen 1496 en 1502) neemt zijn zuster Anacaona de heerschappij* over Xaragua op zich. Volgens sommige bronnen had zij reeds vóór het overlijden van haar broer de facto de leiding in handen.

De verblijfplaats van de bloedmooie Anacaona was dicht bij de kust gelegen. Daar controleerde zij de vervaardiging van status-goederen zoals duhos, aardewerk schotels en andere recipiënten van gepolijst zwarthout en katoenen artikelen. Vrouwelijke ambachtslui van het eiland Guanabo (of Guanarana, nu La Gonâve, in de Golf van Gonâve-Haiti) vervaardigden deze voorwerpen.

Anacaona stond bekend als toondichter van vele balladen en verhalende gedichten (areitos).

Anacaona zou geboren zijn in Yaguana (nu Léogâne, ten westen van Port-au-Prince), ca 1464 of 1474. Mogelijk heeft zij één dochter Higuemota*.

Anacaona zou 'gouden bloem' beteken, van ana (bloem) en caona (goud). J.J. Arrom (1980; gecit. in W.F. Keegan. 2007: 44) geeft echter een andere betekenis voor haar naam namelijk 'centrum van hemelse weelde'. Deze betekenis herleidt haar associatie met het fysische object 'goud' naar het meer mythische begrip 'hemel'. In het Taino- wereldbeeld komt het goud uit de hemel, zoals trouwens alle machtige figuren 'des hemels' zijn (G. Pineau & M. Abraham. 1998: 21- 22).

In 1503 wordt de zelfstandigheid en het aanzien van Xaragua een doorn in de ogen van gouverneur Nicolás de Ovando temeer daar vroegere aanhangers van Francisco Roldan er nog steeds, onwettig, repartimiento's in bezit hadden en zij onwillig waren de controle vanuit Santo Domingo te aanvaarden.

In de herfst besluit de gouverneur het cacicazgo te onderwerpen. Er waren wat misverstanden met de plaatselijke Indianen gerezen en ook Anacaona kon schermutselingen met Spaanse kolonisten niet verhinderen. Misschien ontdeed zij ook de verplichting om cassave-broden te leveren.

de Ovando trok persoonlijk naar Xaragua met 70 ruiters en een 300 man voetvolk, vastbesloten het gezag van de cacica te breken. Anacaona ontving de Ovando met veel egard en gaf ter zijner ere een groot feest waarop zij een belangrijke groep van haar nitaino

Afb. 9. Duho (hout; hoogte 45 cm.; breedte 43 cm.)

Museo del Hombre Dominicano, Santo Domingo.

Afb. 10. Cacica Anacaona

(edelmannen-caciques; een 80-tal volgens sommige bronnen) uitnodigde. Er waren muziek- en dansuitvoeringen, spelen met stokken (juego de cañas), Spaanse gitaarmuziek en parades van de ruitery. Er heerste ogenschijnlijk een sfeer van goede vriendschap. Dit duurde zo drie dagen, dan staken de geruchten van een Indiaanse samenzwering de kop op. Terecht of niet, maar dit wordt een uitvlucht die de Spaanse conquistadores op het Amerikaanse vasteland nog dikwijls zullen gebruiken.

de Ovando stelde een Spaanse militaire parade voor, tot groot genoegen van de verzamelde Indianen. Op een afgesproken teken, de Ovando raakte het gouden kruis van de Orde van Alcántara dat hij om de hals droeg aan, brak de hel los. De woning waar de caciques zich verzameld hadden (met het voorwendsel dat nieuwe onderhandelingen over de schatplicht zouden plaatsvinden) of waar ze naar gedreven werden, werd omsingeld en in brand gestoken. Zij die trachtten te ontkomen werden afgemaakt.

Citeren we B. de Las Casas (1992: 56): “Alle overigen, met heel hun ontelbare gevolg, staken ze met speren neer of ze doodden hen met het zwaard”.

Toch wisten enkele leiders te ontkomen, onder hen Guaorocayá, Hatuey (die naar Cuba vluchtte) en de jonge Guarocuyá (de latere Enriquillo, zie verder)

Anacaona werd gevankelijk naar Santo Domingo afgevoerd en onder beschuldiging van rebellie daar opgeknoopt. Opgehangen als een ultiem eerbetoon voor haar rang ! (H. Thomas. 2004: 246- 247/ S.M. Wilson.1990a: 133- 134/ I.Rouse. 1992: 154)

Toen koningin Juana van de slachting vernam was zij zeer aangedaan en eiste een onderzoek. de Ovando hield dan een postuum proces voor de vermoorde cacica en haar caciques. Als getuigen werden alleen de soldaten, verantwoordelijk voor de moorden, opgeroepen (J. Barreiro. 1990: 74).

De weerstand, we kunnen het moeilijk een opstand noemen, van de Indianen in Xaragua was hevig doch helaas tevergeefs.

J.R. Oliver (2009: 38) citeert B. de Las Casas en G. Fernández de Oviedo y Valdes en vermeldt dat cacique Guaorocayá (Guaorocuya), een neef van Anacaona, mogelijk het leiderschap van de cacica erfde en in het nabije hoogland van Baoruco de weerstand leidde. Hij verloor echter een veldslag tegen het Spaanse leger en werd ter dood gebracht door verhänging.

Het verzet verspreidde zich verder naar andere gebieden van de Bainoa-regio, naar Guahaba in het noorden, naar Sabana de Hanyguayaba in het westen en naar het schiereiland Guacayarima in het zuidwesten van Haïti.

Veertig Spanjaarden werden in de strijd gedood doch de verovering van het gebied was uiteindelijk compleet. Toen heel Xaragua te vuur en te zwaard was verwoest en alle weerstand bloedig in de kiem was gesmoord, stichtte de Ovando de stad Santa Maria de la Verdadera Paz.

TWEEDE HIGÜEY- OORLOG. 1504

Het is niet verwonderlijk dat de houding van de Spanjaarden in het kustfort onder bevel van kapitein de Villamán, de aanleiding vormde voor een nieuwe oorlog.

Indianen werden gedwongen de casave-broden die zij hadden gebakken, naar Santo Domingo te transporteren en dit laatste was tegen de afgesloten akkoorden met de Esquivel. Ook de verplichte arbeid in Santo Domingo ging tegen de gedane afspraken in. Deze inbreuken en de neiging van de Spanjaarden om Indiaanse vrouwen te roven, leidde tot voortdurende frustraties en woede bij de Indianen. Dit resulteerde in een aanval en de verwoesting door brand van het fort. Alle Spanjaarden, op één na, werden gedood. De overlevende Spanjaard bracht dit slechte nieuws naar Santo Domingo.

Zoals tijdens de eerste Higüey-oorlog bracht de Ovando onmiddellijk een leger op de been, soldaten gerekruteerd uit de vier grote nederzettingen. Hij plaatste dit leger opnieuw onder bevel van Juan de Esquivel uit Santiago de los Caballeros. Diego de Escobar, een vroegere aanhanger van F. Roldan, was de kapitein van het Conception-contingent, en Juan Ponce de León*, een inwoner van Santo Domingo, werd aanvoerder van de soldaten uit deze stad. De naam van de kapitein uit Bonaio werd door B. de Las Casas (van wie het grootste deel van dit oorlogsverslag tot ons kwam) niet vermeld. In totaal hebben een 300 soldaten en zoals gebruikelijk ook een aantal onderworpen Indianen aan de campagne deelgenomen.

Toen de Spanjaarden in Higüey arriveerden, werd het nieuws van hun komst met rooksignalen van dorp tot dorp doorgegeven en werden voorbereidingen tot de strijd getroffen. Vrouwen, kinderen en ouderlingen werden op geheime plaatsen in de bergen in veiligheid gebracht. Deze evacuaties gebeurden op een goed georganiseerde wijze en de tijdelijke kampen waren nu, in tegenstelling tot die van de eerste oorlog, beter uitgerust.

Het Spaanse leger rukte op tot het een geschikte kampplaats vond voor een uitvalbasis, een open plek in een vlak gebied.

Na het verkrijgen van de nodige informatie van gevangengenomen Indianen, trokken de Spanjaarden naar een nederzetting waar vele Indianen uit de omliggende dorpen, gewapend met pijl en boog, zich hadden verzameld. Volgens de Las Casas waren hun 'griezelige' oorlogskreten even schrikbaar als hun wapens.

De Spanjaarden, voornamelijk gewapend met kruisbogen en zwaarden, verplichten de Indianen vlug tot de aftocht. Een aantal onder hen, ofschoon dodelijk gewond, trokken de kruisboogprojectielen uit hun lichaam, braken met hun tanden de pijlpunten af en wierpen deze naar de Spanjaarden als een laatste uitdaging.

De geleverde strijd brak het eerste gecentraliseerde en gecoördineerde verzet van deze Taino. Zij trokken zich nu terug in de geheime kampementen.

Het Spaanse leger viel uiteen in kleine eenheden, cuadrillas*, en de campagne veranderde in een ware slavenjacht.

De Indianen vielen terug op een 'hit and run' tactiek waarbij kleine groepen boogschutters Spaanse soldaten in hinderlagen lokten en aanvielen.

Soms werden Indianen, die van de ene groep naar de andere trokken, gevangen en na de nodige folteringen gedwongen de weg te tonen naar een toevluchtsoord. Werd dit kamp gevonden dan werd niemand gespaard en na het bloedbad en de verwoesting van het kamp ging de mensenjacht verder in het omliggende bos.

Gevangengenomen Indianen werden de handen afgehakt of werden gevild weggestuurd als afschrikwekkend voorbeeld.

Het gebeurde dat een Indiaan die geketend aan een Spanjaard werd meegevoerd, liever van een rots in de diepte sprong dan zijn stamgenoten te verraden. Hij sleurde zo zijn bewaker mee de dood in.

Ook het dorp van cacique Cotubanamá werd aangevallen. De verbeten strijd in het dorp viel plots stil en draaide uit op een tweegevecht tussen een reusachtige Indiaan en een ervaren Indianenvechter (Alexos Gómez), gevecht dat onbeslist eindigde. De invallende duisternis stelde een einde aan deze dag van strijd, waarop de Indianen zich verspreidden over verschillende toevluchtsoorden.

Tot een geregelde veldslag kwam het niet meer, maar de Spanjaarden vernielden te vuur en te zwaard de streek en doodden iedereen die niet bij machte was te vluchten. Hun optreden had tot doel de Indianen de moed te ontnemen om ooit nog een opstand te ontketenen.

Een gevolg van de hele campagne, die 8 tot 10 maanden duurde, was de hongersnood* die in een groot deel van het eiland uitbrak. Door de oorlog en het wegvluchten van de Indianen was de landbouw en de voedselproductie (cassave-broden) stilgevallen, want voor de Spanjaarden was akker- of landbouw nog steeds geen optie.

Gedeeltelijk werd dit voedseltekort opgevangen door de gevangen Indiaanse slaven te verplichten guayiga* te verzamelen. Guayiga is een wild wortelgewas alleen door de Indianen van Higüey gebruikt om er ook een soort broden mee te bakken.

COTUBANAMÁ'S EINDE

Door de ondervraging van Indiaanse gevangenen, waren de Spanjaarden te weten gekomen dat Cotubanamá gevluht was naar het eiland Saona. Daar hield hij zich schuil met zijn familie en zijn bekwaamste krijgers. Hij verbleef in een kamp of grote grot in het midden van het eiland en had een netwerk van kustwachten gestationeerd nabij de meest voor de hand liggende landingsplaatsen. Iedere dag, juist voor dageraad, controleerde hij met 12 krijgers deze landingsplaatsen.

Juan de Esquivel bereikte met een karveel en 50 soldaten 's nachts het eiland en kon toch ongezien ontschepen (volgens de Las Casas met een 30 of 40 soldaten, denklijk in het oosten van het eiland, Cayo Ratón). Twee onfortuinlijke kustwachten werden gevangen genomen

en onder doodsbedreiging ondervraagd naar de ‘whereabouts’ van de cacique. Eén van hen (hij die geen informatie wou verstrekken) werd door de Esquivel neergestoken. De andere is bereid de Spaanse soldaten te gidsen naar de verblijfplaats, die vlakbij blijkt te liggen. De Spanjaarden haasten zich de cacique gevangen te nemen en trekken hem tegemoet. Alleen de Spaanse soldaat Juan Lopes vindt het juiste pad en botst op Catubanamá en zijn lijfwacht. De Indianen menen een volledige cuadrilla voor zich te hebben en willen zich klaar maken voor een gevecht. J. Lopes werpt zich echter op de verbouwweerde Cotubanamá en verwondt hem met zijn zwaard. In het gevecht wordt de cacique opnieuw verwond en hij roept uit: “Dood mij niet, ik ben Juan de Esquivel”, een verwijzing naar de guaitiao- ceremonie op het einde van de eerste Higüey- oorlog. De lijfwacht van Cotubanamá vlucht en terwijl de cacique op het punt staat het duel met Lopes toch te winnen, arriveren de andere Spaanse soldaten. Cotubanamá wordt met een kruisboog neergeslagen...de laatste vrije cacique van Hispaniola wordt gevangen genomen.

Per schip wordt Cotubanamá naar Santo Domingo gebracht en uitgeleverd aan Nicolás de Ovando. Op bevel van deze laatste wordt de cacique opgehangen.

De executie van Cotubanamá betekent ook het einde van de georganiseerde weerstand van de Taino in Higüey. Ter controle van de Indianen worden toch twee nederzettingen gesticht: Santa Cruz de Aicayagua (in het binnenland) en Salvaleón de Higüey (nabij de zee) (S. Turner.Z.j.: 2- 6/ B. de Las Casas. 1994/ H. Thomas. 2004: 286-287)

DE STRIJD VAN GUAROCUYA- ENRIQUE (GENAAMD ENRIQUILLO) 1519- 1534

Voor de laatste episode van de Indiaanse gewapende weerstand keren we terug naar het cacicazgo Xaragua in 1503.

Tot de weinige overlevenden van het bloedbad in Xaragua behoorde een jongetje van een vijf, zes jaar: Guarocuya. Zijn vader, die de Spaanse slachtpartij niet overleefde, was cacique Maniocatex, heer van Bahoruco (nu in het zuidwesten van de Dominicaanse Republiek).

Het kind bleef ongedeerd en wordt enkele dagen later overgedragen aan de Franciscanen (door de Las Casas ?). In het klooster wordt hij gedoopt onder de naam van Enrique, krijgt een Spaanse opvoeding en als bijnaam Enriquillo*. Later verblijft hij in het klooster van San Francisco te Santo Domingo, waar hij verder studeert.

In 1517 huwt hij met de mestiza Mencía, die opgevoed was aan het Spaanse hof te Santo Domingo. Bij dit huwelijk waren B. de Las Casas, Diego Colon en Maria de Toledo aanwezig.

Toch wordt Enriquillo toegewezen aan de encomendero Francisco de Valenzuela en na diens dood aan zijn zoon Andrés en moet als gevolg van de wetten van Burgos nabij zijn Spaanse meesters wonen (San Juan de la Maguana).

Kaart 2. Bahoruco (Baoruco)

Afb. 11. Enriquillo en Mencía

Volgens de ene bron beschuldigt Andrés de Valenzuela Enriquillo dat deze Taino's helpt ontvluchten van het landgoed. Volgens een andere bron is het Andrés die Mencía niet kan gerust laten en Enriquillo hem beschuldigt van seksuele intimidaties. Enriquillo klaagt de encomendero aan bij het tribunaal van Santo Domingo, maar tot een proces komt het niet. Enriquillo wordt voortdurend geïntimideerd (het verhaal in de verschillende bronnen loopt nogal uiteen) en hij besluit de bergen in te vluchten met een grote groep Taino.

Op de lange mars van Santo Domingo naar Bahoruco voegen zich honderden Indianen bij Enriquillo en zijn groep. In zijn geboortestreek verdrijft hij eerst de weinige kolonisten die daar leven en sticht dan een soort vrijstaat.

Ofschoon dit onherbergzame gebied van geen belang is voor de Spanjaarden, wordt er na enige tijd toch een militaire expeditie opgezet onder leiding van Andrés de Valenzuela en Pedro de Mojica. Enriquillo past een guerrillatactiek toe, trekt zich steeds verder terug en valt dan plots aan. Een deel van de Spaanse troepen wordt uitgeschakeld. de Mojica wordt opgehangen en de Valenzuela wordt gevangen genomen maar Enriquillo laat hem vrij en verplicht hem het gebied te verlaten.

Nu volgen een reeks vredesmissies, sommige zijn een valstrik om Enriquillo naar Santo Domingo te lokken, sommige eindigen op een bloedbad en worden de Spanjaarden uitgemoord. Na de vredesmissies volgen weer militaire campagnes, in totaal ondernemen de Spanjaarden acht militaire expedities tegen het vrije Bahoruco. De Indios passen steeds een guerrillatactiek toe, ze gebruiken nu ook vuurwapens die bij eerdere treffen op de Spanjaarden waren buitgemaakt. Zelfs een gestrand schip, met een goud- en zilverlading, wordt gekaapt. De bemanning wordt vrijgelaten, de rijke lading blijft in handen van de Indianen als onderpand bij eventuele onderhandelingen.

Nadat weer een militaire invasie mislukte, is het gezag in Santo Domingo bereid tot echte vredesonderhandelingen. Enriquillo wordt in mei 1533, op een eilandje in het meer van Caiguaní (nu Lago Enriquillo), door kapitein Francisco Barrionuevo een door koning Karel V ondertekende brief overhandigd. Vrijheid, vrede, de opheffing* van het encomienda- systeem en eigen landbouwgronden worden de Taino aangeboden. In ruil moeten zij de vijandelijkheden staken en de Spaanse autoriteit aanvaarden. Enriquillo aanvaardt de voorwaarden en tekent de overeenkomst. Dit is eigenlijk het eerste verdrag tussen Indianen in oorlog en een Europese grootmacht !

Enriquillo blijft voorlopig in zijn bergstreek, tot in juni 1534 de Las Casas hem kan overhalen naar Santo Domingo te komen. En wonder boven wonder, de Spanjaarden houden zich aan het vredesverdrag. Gedurende dagen wordt er feest gevierd en Enriquillo krijgt de erfelijke titel van prins.

Prins Don Enrique Indio vestigt zich daarna in het door de Spanjaarden gestichte stadje Azua, aan de rand van Bahoruco (O. Kikkert. 1992: 94). Volgens J.R. Estella (Z.j. Historia grafica de la Republica Dominicana) krijgen de Taino een nieuwe vestiging en wordt hen een veestapel en zaaigoed aangeboden. Is dit nieuw

Afb. 12. Standbeeld van cacique Enriquillo voor het Museo del Hombre Dominicano, Santo Domingo.

toegewezen gebied gelegen te Boyá (30 mijlen ten noorden van Santo Domingo) zoals I. Rouse (1963: 518), F.L. Wojciechowski (1980: 110), P.J. Ferbel (2008: 2) en O. Milton (2009) beweren?
 In ieder geval leefden te Boyá in 1717 nog een honderdtal raszuivere Indianen (A.-M. Berthelot. 1885- 1901) en maakt J.W. Fewkes (1907: 31) gewag van afstammelingen van de oorspronkelijke autochtonen in de ‘pueblo Boyá’ (beiden gecit. in F.L. Wojciechowski. 1980: 110- 111).

Don Enrique overlijdt (als een goed christen) op 27 september 1535 aan tuberculose. In zijn testament bepaalt hij dat zijn vrouw en haar neef kapitein Martin de Alfaro caciques moeten worden in zijn plaats. (P. Conde. 1978: 1- 33/ A.M. Josephy. 1994: 126- 129/ J.R. Estella. 1985 : [1- 4]/ O. Kikkert. 1992: 86- 94/ M. Olivo. (2006): 6- 7/ L. Guitart e.a.. 2006: 47/

EN DE TAINO ZIJ LEVEN VERDER...

Een recent mtDNA* onderzoek (begonnen in 2006) onder leiding van Dr. Juan C. Martínez Cruzado (moleculair bioloog aan de Universiteit van Mayaguez, Puerto Rico) heeft uitgewezen dat 15% tot 18% van de Dominicaanse bevolking drager is van Taino-genen. In sommige testgebieden (o.a. in de Cibao-regio) loopt dit percentage zelfs op tot 90% ! (A.F. Vélez. 2006/ New study confirms Taino ancestry among Dominicans. 2008/ United Confederation of Taino People Office. 01-07-2010).

NAWOORD

Indien deze artikelenreeks de lezer deed inzien dat de Taino van Cuba- Quisqueya/Hispaniola- Boriquen/Puert Rico ooit streken voor een vrij bestaan en dat hun afstammelingen, zoals zovele inheemse volkeren, nog steeds moeten opkomen voor hun erkenning en voortbestaan als Indiaan, dan is schrijver dezes in zijn opzet gelukt.

AANTEKENINGEN

1511: Gonzalo Fernandez de Oviedo beweert in zijn ‘Historia general y natural de las Indias (Madrid, 1851) dat de Ovando in 1518 overleed.

Anacaona: de nagedachtenis van cacica Anacaona blijft voortleven in tal van plaatsen op Haïti en de Dominicaanse Republiek, in liederen, publicaties e.a.

We citeren er enkele:

- Anacaona een eiland voor de kust van Haïti;
- talrijke hotels en buildings dragen de naam Anacaona;
- Anacaona is de naam van een plantengeslacht;

- ze staat afgebeeld aan de voet van het beeld ter ere van Chr. Columbus in Santo Domingo;
- T. Curet Alonso schreef het lied ‘Anacaona’, uitgevoerd door Cheo Feliciano;
- I-n 1932 ontstond in Cuba een gerenommeerd vrouwelijk salsa-orkest ‘Anacaona’, toen Concepción Castro en haar 5 zusters het eerste vrouwelijke Cubaanse sextet vormde. De zusters Georgia en Doria Aguirre namen de groep in ’83 in handen en brachten sindsdien populaire Cubaanse muziek. Eén van hun hits is getiteld ‘Anacaona Ay’. Traden ondermeer op in Hoogstraten tijdens de Antilliaanse Feesten;
- E. Danticat publiceerde: ‘Anacaona: Golden flower’ (Scholastic Inc. 2005); J. Métellus.

'Anacaona' (Paris, Hatier int., 2002) ; M. Laroche. 'La tragédie de la reine du Xaragua' (St. Laurent, Cramoel, 2002); St. A. Numa 'Anacaona, reine martyre : tragédie en 3 actes' (Port-au-Prince, Fardin, 1981); Y. Fidanza 'Romance de Anacaona (Ateneo de Puebla, 1992); J.M. Morse de bundel 'Anacaona and other poems' (1903).

-Zeker vermeldenswaard is het gedicht van Alfred Tennyson 'Anacaona' (N.Y., Macmillan Comp., 1916; op muziek gezet door Boris Blacher)

*"A dark Indian Taino maiden,
Warbling in the bloom'd liana,
Stepping lightly flower-laden,
By the crimson-eyed anana,
Wantoning in orange groves
Naked, and dark-limb'd, and gay,*

...

*No more in Xaraguay
Wander'd happy Anacaona,
The beauty of Espagnola,
The golden flower of Hayti !*

brazielbomen: reeds sinds de 12^e eeuw gaf men bomen die een rode verfstof leverden de naam *brasile*, naar het Latijnse woord voor rood. Verschillende in de 'nieuwe wereld' gevonden, altijd groene, loofbomen van de *Caesalpinia* familie produceren een sterke verfstof, in kleur variërend van diep rood, kastanjebruin tot oker, vandaar de naam *brazielhout*. In Amerika behoren tot deze familie de *Caesalpinia echinata* (droge gebieden van Mexico, Centraal- Am., Oostelijke Antillen), de *C. crista* (Jamaica en Brazilië), de *C. cassioides* (Peru, Ecuador en Columbia), de *C. Ferrea* (ook *Braziliaans ijzerhout* genoemd, oost-Brazilië), de *C. grandillo* (Venezuela), de *C. yucatanensis* (Mexico en Guatemala) en de *C. coriaria* (Antillen, Zuid-Mexico tot noordelijk Zuid-Am.)

Het kleurend bestanddeel is *braziline*. Het hout is zeer hard en dicht, moeilijk bewerkbaar, maar goed politoerbaar. De *brazielboom* gaf zijn naam aan het land *Brazilië* (J. Hemming. 1980. *Het Rode goud*: 20/ C.O. Sauer. 1963. *Geography of South America*: 335/ W.P. encycl. XV.1952: 287

Cayacoa: cacique van Higüey, heerste over een gebied van Cabo Engaño tot de Rio Haina, gebied verdeeld in 21 subcacicazgos. Overleed reeds in 1493.

Zijn weduwe, de *cacica*, hertrouwt met de Spanjaard Miguel Diaz en wordt gedoopt onder de naam *Dona Ines* (C. Coll y Toste. 1972: 12)

controleren: reeds in oktober 1495 was er een koninklijke agent (Juan de Aguado) op het eiland aangekomen met het bevel de klachten tegen Chr. Columbus te onderzoeken (zie ook: deel III: 16)

cuadrilla: volgens de Las Casas bestond een *cuadrilla* uit een 13 man onder een commandant, mogelijk bijgestaan door twee subcommandanten. De groep telde vier kruisboogschutters, de anderen waren gewapend met lansen en meer waarschijnlijk met korte halflansen, die praktischer werden gevonden in de bossen van Hispaniola. Allen droegen verder een zwaard, dolk en, zeer belangrijk, een schild. Van de schilden bestonden twee types: het rieten of bamboe type 'adáraga' vervaardigd op Hispaniola zelf, en de ronde 'rodela' een meer traditioneel Europees schild dat ingevoerd werd.

de Bobadilla, Francisco : ° ?- 1502 (Atlantische Oceaan)

Spaans edelman (denkelijk afkomstig uit Aragon), nam in Spanje deel aan de reconquista. Was ridder- commandeur van de Orde van Calatrava (een religieuze- militaire orde).

In mei 2006 werd op een internationaal congres in Genua (naar aanleiding van Columbus' 500ste overlijdensdag), het Simacasdocument gepresenteerd door de Spaanse Columbuskenner Consuelo Varela. Dit document was kort daarvoor opgedoken in het Nationaal Archief van Simacas (Spanje). Het bleek een (oudere) kopie te zijn van het in 1502 verdwenen proces-verbaal van F. de Bobadilla over de wandaden van Columbus op Hispaniola. Hiermee won de 'Zwarte legende' nog meer aan zeggingskracht en waarheidsgehalte (REM Nieuws Geschiedenis)

de Esquivel, Juan : Spaans avonturier 1480 – 1519 (Jamaica)

Onderwierp het *cacicazgo* Higüey. Stichtte in 1505 de stad Santa Cruz del Seybo (stad verwoest door een aardbeving in het midden van de 18^e eeuw). Diego Colon zond hem in 1509 naar Jamaica, veroverde het eiland en stichtte er een kolonie en de bestuurszetel in Sevilla Nueva (Virtual American biographies)

de Ovando, Nicolás: 1460 (Brozas Extremadura, Sp.) – 1511 (Sevilla)

Stamt uit een zeer religieuze familie en reeds jong wordt hij lid van de religieuze militaire 'Orde van Alcántara'. Zijn vader (Kapitein Diego de Ovando

de Cáceres) is een steun voor Ferdinand en Isabella en baant in 1478 de weg voor Nicolás om tot 'Comendador de Lares' benoemd te worden, een zeer belangrijke positie in de Orde van Alcántara. Door zijn blijvende banden met Ferdinand, maar ook door zijn administratieve bekwaamheid, wordt hij in 1502 benoemd tot 'Gouverneur van Hispaniola en alle landen ontdekt in Amerika' (Ida Altman. *Emigrants and society; Extremadura and America in the 16th century*. Univ. of California Press. 1989: 69- 71).

Diaz de Aux, Miguel (Aragonees) en Francisco de Garay (Bask) : vrienden van Chr. Columbus, waren mee verantwoordelijk bij de stichting van Santo Domingo.

Zij 'verkregen' van een Indiaanse vrouw aan de Rio Haina een goudklomp van 35 pond, de beroemde 'pepita de oro', wat hen tot de rijkste mannen van het eiland maakte. Tijdens de vernietiging van de Spaanse vloot (de orkaan van 1502) zal deze goudklomp mee vergaan.

Het was F. de Garay die één van de eerste private huizen in steen van S.D. liet bouwen (H.Thomas. 2004: 238,288). Hij werd later gouverneur van Jamaica. M. Diaz de Aux zal als magistraat (o.a. op Puerto Rico) nog een belangrijke rol spelen.

duho: een duho is een lage stoel, gewoonlijk uit hard hout. Deze stoel heeft vier korte, dikke, poten met doorgaans een concaaf zitvlak en met vooraan een hoofd, en een schouderpartij die in de voorste poten overgaat. De ogen, mond en een deel van de schouders kunnen ingelegd zijn met bladgoud of been. De oren zijn duidelijk weergegeven, met een (ingelegd) oorsieraad.

Een ander type duho (afb. 9) heeft een hoge rugleuning die bekroond kan zijn met een hoofd. Soms is deze rugleuning kunstig uitgewerkt. Sommige duho's zijn dan weer zeer laag en stellen een op de rug of buik liggende menselijke figuur voor.

Het bezit van een duho was het voorrecht van een cacique, van de priester-genezer en van de nitainos in het algemeen. Dit symbool van macht werd gebruikt tijdens rituelen in de huizen van de cacique. Tevens zaten de caciques erop wanneer zij het balspel bijwoonden.

Enriquillo (Enrique, Guarocuya): de naam leeft nog voort in: Enriquillo, een kleine plaats aan de zuidkust van de Dominicaanse Rep. (Prov. Barahona). Ontstaan einde 17^e eeuw, droeg in 1801

de naam Petitrou, werd in 1884 Enriquillo; Hoya de Enriquillo, een depressie in het zuidwesten van de Dominicaanse Rep., onderdeel van de Valle de Neiba, ligt ten zuiden van de Sierra de Neiba.;

Lago de Enriquillo, een zoutmeer in de Hoya de Enriquillo.

goudbelasting: zie deel III: 10.

De eerste lading goud uit de Nieuwe Wereld werd, volgens de traditie, door Ferdinand en Isabella geschonken aan paus Alexander VI, die het gebruikte om het nieuwe dak van de Santa Maggiore te vergulden. Van de volgende goudladingen sloeg men in Spanje voornamelijk munten (dubloenen). Deze bijna 7 g zware munt, met de naar elkaar toegekeerde hoofden van het koningspaar op de voorzijde, werd snel de populairste Europese gouden munt (W. Louwet. 1992: 262).

guaitiao: volgens de Las Casas betekent dit: "ik en de ander, die namen uitwisselden".

guayiga: behoort tot het geslacht zamia (familie zamiaceae) van de cycadeeën of cycaspalmen. De *Zamia pumila* (ook *Z. floridana*, *Z. integrifolia*), reeds beschreven door C. Linnaeus (*Species plantarum*, 1763), is een struikgewas van ongeveer 1,50m hoogte. Komt voor op Hispaniola (als enig zamia-geslacht), vooral in het gebied van El Macao (Prov. La Altagracia) tot Santo Domingo. Kwam vroeger ook voor in Haïti, Centraal-Cuba en Zuid-Puerto Rico. Engelse benamingen: comptie, coontie, Florida Arrowroot, Seminole bread.

De wortelstokken worden geraspt tot een meelpoeder en dan gekneet tot deegballen. De witte deegballen worden 2 tot 3 dagen in de zon gedroogd, krijgen een zwarte kleur door de inwerking van maden en zwammen. Daarna worden, over een vuur, een soort tortillas/broden gebakken. Gedurende dit bakken worden de maden gedood en de tortillas zijn rijk aan zetmeel (eigen aan de zamia-familie) en vol proteïne (dankzij de maden). Het brood/tortillas eten vóór de werking van de maden en zwammen kan dodelijk zijn daar de wortelstokken gifstoffen bevatten. De techniek en het gebruikte materiaal (o.a. bakplaten) doen denken aan de bereiding van casave/yuca- broden. Bittere yuca-knollen bevatten trouwens ook blauwzuur.

Het gebruik en de bereiding van guayiga door de Taino werd in 1516 door de Las Casas beschreven (door hem 'guáyaró genoemd). In archeologische context zijn sporen van de plant teruggevonden uit 1.800 v.o.t. (Cueva de Berna, Boca de Yuma). Deze vondst maakt guayiga tot het oudst gekend voedingsgewas van het eiland.

(L.M. Whitelock. *The cycads*. 2002: 330. Portland, Timber Press/ L.A. Newson & E.S. Wing. *On land and sea; native American uses of biological resources in the West Indies*. 2004: 183. Tuscaloosa, Univ. of Alabama Press/ B. Vega. *The indigenous inheritance in Dominican culture: 8 – In: The making of a Caribbean society*. 2007. Princeton, M. Wiener Publ.)

heerschappij: vrouwelijke leiders zijn bij de Indianen geen zeldzaamheid. Denk maar aan cacica Iguanamá, aan de vrouwelijke heersers van Palenque Kanal Ikal en Zac Kuk (R.J. Sharer. *The ancient Maya*. 1994: 291) of aan de voorzeker belangrijke Maya edelvrouw 'Vrouw Alligator' uit de stadstaat Pomoy (Nieuwsbrief I.VA. 1977, jan.: 5- 32). Uit grafgiften blijkt dat, o.a. ook bij de Moche, vrouwen een leidende rol moeten gespeeld hebben (A.R. Williams. *Mystery of the tattooed mummy*. *Nat. Geographic*. 2006, jan.: 70- 82).

Higuemota: zou ook gekend zijn onder de naam Ana de Guevara, de dochter van Anacaona die aan het bloedbad van Xaragua wist te ontkomen (Women in power 1500- 1540; worldwide guide to women in leadership [internet informatie - www.guide2womenleaders.com]). Over een zekere Fernando de Guevara vonden we in 'Mémoire de femmes' dat hij zijn idylle met Higuemota (hier Higuenamoto) met de dood moest bekopen. [internet informatie - www.haitiwebs.com/femmes/html]

Higüey: zie ook deel II: 16

hongersnood: de eerste kolonisten wilden niet op Hispaniola blijven, wel goud vergaren of hoogstens handel drijven (H. Koning. 1992) en de grond bewerken stond nog niet in hun woordenboek.

mtDNA: mitochondriaal DNA is klein ringvormig DNA dat zich in de mitochondriën bevindt. Mitochondriën bevinden zich in de cel, buiten de celkern. Het zijn feitelijk de energiecentrales van

de cel en heeft zijn eigen DNA (mtDNA). Het mitochondrisch DNA wordt uitsluitend via de moeder overgeërfd. Het gegeven van moederlijke overerving van mtDNA wordt gebruikt in de genografie om de verspreiding van onze voorouders (eigenlijk de voormoeders) in de loop van de geschiedenis in kaart te brengen (J.C. Martínez Cruzado. 2002: 1- 11).

opheffing encomienda-systeem: de algemene opheffing van het systeem vindt plaats in 1542 (Leyes Nuevas). Het systeem bleef in Latijns Amerika toch nog verder bestaan onder verschillende andere vormen tot 1791.

Ponce de León, Juan: met de aanstelling tot kapitein van het Santo Domingo- contingent maakte hij zijn debuut in de wereldgeschiedenis.

Puerto Plata: ligt in een grote baai in het noorden van het eiland en biedt de beste havenmogelijkheid in het noorden van Hispaniola (H. Thomas. 2004: 245)

repartimiento: een repartimiento/encomienda-systeem bestond reeds in Spanje vanaf de 13^e eeuw, toegepast t.o.v. de Moren in de herveroverde gebieden (M. Barry. 1992: 22). Werd ook toegepast op de Canarische Eilanden.

Roldan, Francisco: 1462 (Torre de Donjimeno, Sp.) – 1502 (Atlantische Oceaan) Vergezeld Chr. Columbus tijdens diens tweede Amerika-reis. Werd 'Alcalde major' van de stad Isabella.

Aanvankelijk vertrouweling van Columbus geraakte hij in onmin met de Columbus-clan en keert zich vooral tegen Bartholomeo. De initiale aanleiding tot de breuk blijft nog een raadsel. Chr. Columbus onderhandelt met F. Roldan en doet verregaande toegevingen. Vestigt zich met zijn aanhang uiteindelijk in het westen van Hispaniola. Wordt door de Ovando aangehouden en naar Spanje gestuurd maar overleeft de orkaan van juni 1502 niet (H. Thomas. 2004: 200- 202/ K. Brinkbäumer & C. Höges. 2005: 211- 213). Zie ook: deel III: 16

suikerriet: was reeds ingevoerd door Chr. Columbus in 1493 vanuit de Canarische eilanden (G. Baudot. 1992: 162)

Turner, S.: verbonden aan en stichtend directeur

van het Institute of Maritime history, Kensington. Verrichtte archeologisch onderzoek op de kampplaatsen en plaatsen waar denkkelijk de gevechten plaatsvonden. Heeft ook getracht een beeld van de gebruikte wapens te vormen.

Xaragua: zie ook deel II: 15.

ERRATA & AANVULLINGEN

Deel 1.

Blz. 5_ cacique Anacoana: moet zijn cacica Anacoana

Blz. 8_ guajiro: Noeli Pocater, een Arawak-sprekende Wayuu (Goajiro) clanmoeder, verklaarde aan José Barreiro in 1996 dat in haar Wayuu-taal 'waxiri' of 'waxeri' in het Spaans van Venezuela werd vervormd tot 'guajiro'. De betekenis van de woorden was 'hoofd van de familielijn' of 'man aan het hoofd van een huis' (M.C. Forte. Extinction: 5. In: Issues in Caribbean Amerindian studies. 2005. Vol. VI, 4.)

Deel 2.

Blz. 20_ Fernando Ortiz... (gecit in J.J. Arrom. 1999b: XXVIII): moet zijn (...1999: XXIV)

Blz. 25_ (A.H. Versteeg): moet zijn (A.H. Versteeg & F.C. Bubberman. 1998)

Deel 3.

Blz. 9_ W.F. Keegan (2006: 32): moet zijn (2007: 32)

BRONNENOPGAVE

Altertum

1992 Altertum der Neuen Welt, Das. Berlin, D. Reimer Verlag.

Anderson-Córdova, K.

1990 Hispaniola and Puerto Rico; Indian acculturation and heterogeneity, 1492- 1550: 68-76. Ann Arbor, Univ. microfilms int.

Arrom, J.J.

1980 Estudios de lexicología Antillana. Havana, Centro de Estudios del Caribe.

1999 Introductory study [to Ramón Pané's 'An account of the antiquities of the Indians']. In: Pané, R. An account of the antiquities of the Indians: XVII- XXIX Durham, Duke Univ. Press. Bakewell, P.

1998 A history of Latin America. Malden, Blackwell. [1997]

Barnichta, F.

2004 Los cacicazgos de la isla y sus diosas madres. In : Arqueo- Mítico- Astronómica, 10 : [1-4]. [internet informatie – <http://es.geocities.com/contraandrocenismo/barnichta.html>]

Barreiro, J.

1990 A note on Tainos. In : Northeast Indian quarterly ; 3 : 66- 77.

Barry, M.

1992 'As Indian Moors obey their Spanish lords'. In: Americas lost 1492- 1713: 10- 25. Paris, Bordas.

Barwick, M.

2004 Tropical & subtropical trees. London, Thames & Hudson.

Baudot, G.

1992 Colonial America: a land of synthesis. In: Americas lost 1492-1713: 155- 168. Paris, Bordas.

Berthelot, A.-M.

1885-1901 Haïti. In : La grande encyclopédie. 729- 744.

Brinkbäumer, K. & Cl. Höges

2005 De laatste reis van Columbus. Antw., Manteau.

Carrada, A.

2003 The dictionary of the Taino language: [1-68]. [internet informatie – www.alfredcarrada.org/notes.html]

Chanca, [D.]

1979 Lettre du Dr. Chanca sur le deuxième voyage (extrait, février 1494). In : Découverte de l'Amérique, La. II : 57- 79. Paris, Maspero.

1991 De brief van dokter Chanca aan de stad Sevilla. In: Vier reizen van Columbus, De: 99-119. Weert, Uitg. M & P.

Cohen, J.M.

1991 Voetnota's bij H. Colon 'Het leven van de admiraal door zijn zoon'. In: Vier reizen van Columbus, De: 59- 237. Weert, Uitg. M & P.

Coll y Toste, C.

1972 Dictionary – Taino indigenous peoples of the Caribbean. In: Encyclopedía clásica de Puerto Rico. E. Latinoamericanos. [Internet informatie – www.taino-tribe.org/termsl.htm]

Colón, H.

1991 Het leven van de admiraal door zijn zoon. In: Vier reizen van Columbus, De: 59- 237. Weert, Uitg. M & P.

Columbus, Chr.

1979a Journal de bord 1492- 1493. In ; Découverte de l'Amérique, La. I : 29- 235. Paris,

Maspero.

1979b Instructions à Mosen Pedro Margarite (9 avril 1494). In : Découverte de l'Amérique, La. II : 103- 111 . Paris, Maspero.

Conde, P.

1978 Notas sobre el Enriquillo : 1- 33. Santo Domingo, Ed. de Taller. [internet informatie www.literatura.us/pedroconde/notas.html]

Curet, L.A. & J.R. Oliver

1998 Mortuary practices, social development, and ideology in Precolumbian Puerto Rico. In: Latin American Antiquity. Vol. 9, 3: 217-239.

de Las Casas, B.

1977 The Spanish colony. Norwood, W.J. Johnson.

1992 De verwoesting van de West-Indische landen. Nijmegen, SUN. [1552]

1994 Historia de las Indias. II. Madrid, Ed. Alianza.

Duverger, Chr.

1992 The conversion of the Indians, from Santo Domingo to Mexico. In: Americas lost 1492-1713: 128- 138. Paris, Bordas.

1994 Historia de las Indias. II.

Elliot, J.H.

1986 The Spanish conquest and settlement of America. In: The Cambridge history of Latin America. I: 165- 169. Cambridge, Cambridge Univ. Press.

Estella, J.R.

1986 Historica grafica de la Republica Dominicana; Enriquillo: 1-4 . Santo Domingo, Ed. J.A. Villagrasa. [internet informatie – www.stjohnbeachguide.com/enriquillo.htm]

Everaert, J.

1991 De verovering van de Indiaanse ziel (1493- 1767). In: America, bruid van de zon: 59-68. Antw. K.M. voor Schone Kunsten.

Ferbel , P.J.

2008 El ultimo pueblo Taino – Boyá, la primera reservacion indígena en las Américas : 1- 7. [internet informatie – descubriramerica.wordpress.com/2008/01/26/el-ultimo-pueblo-taino]

Fernández- Armesto, F.

2000 Columbus and the conquest of the impossible. London, Phoenix Press.

Fewkes, J.W.

1907 The aborigines of Porto Rico and neighbouring islands. In: 25 Annual report B.A.E., 1903- 1904.

Fuson, R.H.

1991 Het scheepsdagboek van Christoffel Columbus. Utrecht, A.W. Bruna.

Garcia Arévalo, M.A.

1994 Les Taïnos : les Indiens de Colomb. In : Art des sculpteurs taïnos, L' : 96- 103. Paris, Paris-Musées.

Gold

1987 Gold und Macht; Spanien in den Neuen Welt. Wien, Verlag Kremayr & Scheriau.

Granberry, J. & G.S. Vescelius

2004 Languages of the Pre- Columbian Antilles. Tuscaloosa, Univ. of Alabama Press.

Guitar, L., P.J. Ferbel en J. Estevez

2001 What really happened at Santo Cerro ? In: Caribbean American centrelink. [internet informatie – www.centrelink.org/Guitar.html]

2006 Ocamá-Daca Taíno (Hear me, I am Taíno) In : Indigenous resurgence in the contemporary Caribbean : 41- 67. New York, P. Lang.

Haviland, W.A.

1991 Culturele antropologie. Utrecht, Teleac.

Henríquez Ureña, P.

1960 La cultura y las letras coloniales en Santo Domingo. In : Obra crítica : 384. Mexico.

Highfield, A.R.

1999 Some observations on the Taino language. In: Indigenous people of the Caribbean, The: 154-168. Gainesville, Univ. Press of Florida.

Hofman, C., M.L. Hoogland, J.R. Oliver & A. Samson

2005 Archaeological investigations at El Cabo, Eastern Dominican Republic. In: El Caribe arqueología: 1- 37.

Jijón y Caamaño, J.

1941-43 El Ecuador interandino y occidental. I- II. Quito.

Josephy, A.M.

1994 500 nations. N.Y., Knopf

Keegan, W.F.

1992 The people who discovered Columbus. Gainesville, Univ. Press of Florida.

1999 “No man [or woman] is an island”. In: Indigenous people of the Caribbean, The: 111-117. Gainesville, Univ. Press of Florida.

2007 Taíno Indian myth and practice; the arrival of the Stranger King. Gainesville, Univ. Press of Florida.

Kikkert, O.

1992 Taino; Columbus' verstoorde paradijs. Kampen, Kok Agora.

Killingray, D.

1977 De Europeanenplaag ; de Westerling in Afrika sinds de vijftiende eeuw. Leiden, A.W. Sijthoff.

- Koning, H.*
1992 Columbus, einde van een mythe. Berchem, EPO. [1976]
- Lemaire, T.*
1986 De Indiaan in ons bewustzijn ; de ontmoeting van de Oude met de Nieuwe Wereld. Baarn, Ambo.
- Lequenne, M.*
1979 Christophe Colomb à la recherche de l'Amérique. In : Découverte de l'Amérique, La. II : 5- 41. Paris, Maspero.
- Lévine, D.*
1992 The first encounters with the Americans. In: Americas lost 1492- 1713: 28- 54. Paris, Bordas
- López Belando, A.*
Z.j. El contacto de los aborígenes antillanos con los colonizadores Españoles : documentado en las pinturas de la Cueva de 'José María' : 1- 3. [internet documentatie – www.indiana.edu/~r317doc/dr/adolfo/adolfo.html]
2009 Rock art of the Dominican Republic and Caribbean. In: Rock art of the Caribbean: 102- 114. Tuscaloosa, Univ. of Alabama Press.
- Louwet, W.*
1992 Dubloen van Ferdinand en Isabella. In: America, bruid van de zon: 262. Antw., K.M. voor Schone Kunsten
- Martínez Cruzado, J.C.*
2002 The use of mitochondrial DNA to discover Pre-Columbian migrations to the Caribbean: results for Puerto Rico and expectations for the Dominican Republic. In: Kacike, special issue: 1- 11. [www.kacike.org/MartinezEnglish.pdf]
- Milton, O.*
2009 Biografía del cacique Huarocuya (Enriquillo). [internet informatie – www.diariof27.com/articulo,360.html]
- Miner Solá, E.*
2006 Diccionario Taino ilustrado. Z.p. First Book publ. of P.R. [2002]
- New*
2008 New study confirms Taino ancestry among Dominicans. In: Taino New Digest, 586 (oct).
- Olazagasti, I.*
1999 The material culture of the Taino Indians. In: Indigenous people of the Caribbean, The: 131- 139. Gainesville, Univ. Press of Florida.
- Oliver, J.R.*
2009 Caciques and Cemí idols. Tuscaloosa, Univ. of Alabama Press.
- Olivo, M.*
Z.j. Biografía del cacique Huarocuya (Enriquillo). [internet informatie - www.diariof27.com/articulo,360.html]
(2006) La rebellion del Bahoruco. [internet informatie – www.27febrero.com/precolombina.htm]
- Ortiz, F*
1949 Voorw. tot L. Hanke 'Bartolomé de Las Casas': XIX. Havana.
- Pané, R.*
1999 An account of the antiquities of the Indians. Durham, Duke Univ. Press.
- Panoff, M. & M. Perrin.*
1973 Dictionnaire de l'ethnologie . Paris, Petite bib. Payot.
- Petitjean Roget, H.*
1999 The Taino vision. In: Indigenous people of the Caribbean, The: 169- 175. Gainesville, Univ. Press of Florida.
- Pineau, G. & M. Abraham*
1998 Femmes des Antilles ; traces et voix. Paris, Stock.
- Plew, M.G.*
2004 The archaeology of Iwokrama and the North Rupununi. In: Proceedings of the Academy of Natural Science of Philadelphia; 154: 7- 28.
- Poignant, R.*
1967 Oceanic mythology. London, P. Hamlyn.
- Robiou Lamarche, S.*
2005 Taínos y Caribes. San Juan, Ed. Punto y coma. [2003]
- Rouse, I.*
1963 The Arawak. In: Handbook of South American Indians. IV: 507- 546. New York, Cooper Square Publ. [1948]
1992 The Tainos; rise & decline of the people who greeted Columbus. New Haven, Yale Univ. Press.
- Sahlins, M.D.*
1985 Islands of history. Chicago, Univ. of Chicago Press.
- Sale, K.*
1991 The conquest of paradise. New York, Plume. [1990]
- Sánchez, J.P.*
1991 Hispanic American heritage. In: Seeds of change: 172- 185. Washington, Smithsonian Institution Press.
- Scafetta, J.*
Z.j. Columbus and the Indians: friend or foe ? [elektronisch document – www.osia.org/public/pdf/Columbus_FriendorFoe.pdf]

Schulze- Thulin, A.

2005 Anmerkungen zur ethnologischen Grundlagenerforschung der Indianer des Christoph Kolumbus. I. In: *Tribus*. Vol. 55: 99- 154.

Southey, Th.

2008 Chronological history of the West Indies. I. *Bibliolife* Reproduction. [1827]

Stevens-Arroyo, A.

1990 [Caribes; personal communications with W.F. Keegan]. In: W.F. Keegan. *The people who discovered Columbus*. 1992: 225- 226.

Theunissen, Ph. & L.K. Cumps

1992 *De reis van de ontmoeting*. Leuven, Ecco.

Thomas, H.

2004 *Rivers of gold; the rise of the Spanish empire*. London, Phoenix. [2003]

Turner, S.

Z.j. The conquest of Higüey: 1- 11. [internet informatie – www.indianen.edu/~r317/dr/higuey3.html]

Vélez, A.F.

2006 Genetic prints of Amerindian female migrations through the Caribbean revealed by control sequences from Dominican haplogroup A mitochondrial DNAs. *Mayagüez*. Univ. of Puerto Rico thesis.

Versteeg, A. & F.C. Bubberman

1998 *Suriname before Columbus*. Mededelingen Stichting Surinaams Museum: 3- 65. Paramaribo.

[1992] [internet informatie – <http://home.wxs.nl/~vrstg/guianas/suriname/suriname.htm>]

Williams, D.

1996 *Iwokrama*. The Commonwealth and Government of Guyana Rain Forest Programme.

Wilson, S.M.

1990a *Hispaniola: Caribbean chiefdoms in the age of Columbus*. Tuscaloosa, Univ. of Alabama Press.

1990b *Columbus, my enemy*. In: *Natural history*, 12: 44- 49.

Wojciechowski, F.L.

1980 *De Indianen van de Westindische Eilanden*. Overdruk uit: *Nieuw Westindische Gids*, juli: 108- 138.

Yeager, T.J.

1995 *Encomienda or slavery ?* In: *The Journal of Economic History*. Vol. 55, 4: 842- 859.

Zavala, S.

1973 *La encomienda indiana*. Mexico DF, Ed. Porrúa.

Zayas y Alfonso, A.

1931-32 *Lexicografía antillana*. I- II. Habana, Molina. [1914]

Achterzijde van zemi-hanger op frontpagina

